

Tintă: plenitudinea

OVIDIU PECICAN

În principiu, ca iubire de înțelepciune – și nu ca identificare cu însăși înțelepciunea, cu adevărul sau cu alte obiective maxime –, filosofia este, prin definiție, încă de la începuturi, strădania de a adulmea, de a da fircoale, de a preciza și evidentia *sophia*, „Sapienta”. Armele cu care ea se străduie să obțină acest rezultat nu sînt, cum s-ar putea crede în virtutea unei îndelungate tradiții, rațiunea, meditația sau oricare alt instrument pe care omul îl are la dispoziție în sine, ci cu un adaos substanțial. Indiferent la ce mijloace s-ar apela pentru desghiocarea a ceea ce se scototește într-un loc și o epocă dată că ar putea fi înțelepciunea, ceea ce precizează înțelesul originar al cuvîntului filosofie este că apropierea de *sophia* se face printr-o abordare afectivă. Iubirea – *philia* – este, în oricare dintre demersurile de natură filosofică, indiferent dinspre ce fundal de convingeri personale ori dinspre ce moștenire de școală de gândire ar porni, vehiculul socotit adecvat, în interiorul filosofiei, pentru intrarea într-o relație directă și nedeformantă sau păgubitoare cu înțelepciunea.

Obișnuiți cu ideea că abordarea filosofică specializată ține mereu de un exercițiu de lu-

ciditate critică ce îmbracă, în multe cazuri, straiul unei exigente severe, cu o aparență indispușă și irascibilă, locul pe care iubirea îl ocupă ca metodă în gîndirea primilor practicanți ai tentativelor de filosofare ne poate surprinde. Cel puțin de la Descartes încoaice, a filosofa pare să fi devenit echivalentul lui a te îndoi și a încerca să extragi din această îndoială metodică o înțelepciune poate cu o aparență precară, articulată de puține certitudini, însă de o soliditate superioară¹.

Să recunoaștem însă că direcția regresivă în care pășește Descartes, prăbușindu-se înspre sine și luînd drept reper fundamental un act subiectiv elementar (*cogito*, „gîndesc”), este chiar opusul pașilor înainte, fiind contrar elanului învăluitor și cald pe care îl presupune iubirea. De fapt, ce anume caracterizează demersul întemeiat pe *philia*? După Ortega y Gasset – care vorbește mai aproape de *eros* și *agapē* decît de *philia* –, „În iubire, părăsim liniștea lăuntruului nostru, emigrăm virtual către cel iubit, într-un fel de renunțare a sinelui”. Dinamica pe care o presupune iubirea este una de paradoxală ieșire din sine, de „obiectivare”, chiar dacă obiectul către care se îndreaptă este unul interior sau se socotește – ca în anumite reprezentări ale lumii – că exteriorul este doar o proiecție a interiorității ori umbra altei realități, superioare.

Las deoparte înțelesul pe care vecii greci îl puteau acorda cuvîntului *sophia*, cuvînt care, odată cu trecerea timpului, a cunoscut deplasări de sens și semnificație, ajungînd să poarte cu gîndul la lucruri dintre cele mai diferite. Aș remarca în schimb caracterul său de proiecție ideală – fie că era legată de un favor rezervat zeilor, de emanația divină, pur

și simplu, de totalitatea vieții și a realității, de cosmos sau de chintesența cunoașterii și a *know how*-lui. Mă interesează aici numai faptul că Înțelepciunea este un orizont căruia i se adresează cel care tinjește după ea, și nu un obiect la îndemîna oricui; are deci o calitate de reper, și nu vizează măsurabilul și tangibilitatea (două repere ale proximității și, într-un fel, ale exactității, fie ea și senzorială).

În acest context, fluidul magnetic de natură afectivă adresat ei pare să evocoe cu precizie adorația, nicidecum chestionarea rece și scrutoare a raționalității cu care un anume exercițiu filosofic ne-a obișnuit. „În iubire colaborează fantezia, entuziasmul, senzualitatea, dușoșia și multe alte substante al chimiei intime”, atrage atenția același Ortega; care nu se validează în spectrul de calități ale rațiunii, în orice caz, adaugă eu.

Dar adorația vine în suta altei atitudini față de Tot, de Absolut. Atunci cînd se îndreaptă către globalitatea abstractă de portanță metafizică, ea face obiectul fervorii religioase, a credinței, nicidecum a filosofiei care preferă cel mai adeseori să se păstreze în vigilență stare de veghe, nu să se abandoneze. În orice caz, cu Pitagora și cu toată tradiția filosofică dinainte de Socrate – asupra căreia atrăgea atenția, pe bună dreptate, și Nietzsche, într-o operă de tinerete, regăsind acolo fertila osmoză inițială dintre apolinic și dionisiac – sîntem mai aproape de înțelesul acesta originar, nu doar din pricina proximității cronologice față de momentul nașterii cuvîntului și practicii filosofice. Iar apoi, într-un chip poate neașteptat, creștinismul, prin modul în care doctrina iubirii – de astă dată înțeleasă ca *philia* – a ajuns mediatorul prin excelență în

relația cu Dumnezeu, pare să fi continuat mai aproape de intenția inițială demersul profund empatic de ridicare deasupra contingentului pe care și-l alesese filosofia drept tel.

Desigur, diversitatea atitudinală și tematică a filosofiei permite astăzi situații de o varietate deconcertantă în raport cu obiectivele și metodele sale de operare. Există însă o linie a ei pe care înțelegerea conceptuală mai aproape de sensul său inițial pare să o privilegieze. Fără pasiuni sistematice, de o parte, și fără a reduce propria încercare la mecanica unei practici de felul rugăciunii inimii, de alta, ea își urmează propria cale, propunînd nu operațiuni de distanțare și disecare, ci altele, de sens contrar, de obținere a plenitudinii. În concordanță cu acest efort, nu pot încheia decît amintind un alt gînd al lui Ortega y Gasset: „În fiecare lucru există un indiciu al unei posibile plenitudini. Un suflet deschis și nobil va simți ambția de a-l perfecționa, de a-l ajuta să ajungă la plenitudine. Aceasta este iubirea adevărată, iubire pentru perfecționarea obiectului iubirii”.

¹ Curat soliditate! În *Ziua* din 4 septembrie 2009, Ioan Grosan reproduce un banc auzit de la actorul Viorel Paunescu: „Care e culmea îndoielii? Să ezi?!... Să nu ezi?!...” Iată o modalitate mualită – dar perfect legitimă – de a submina aparenta soliditate a cogitației carteziene prin evidentierea caracterului prea puțin imperios al îndoielii inițiale. Într-adevăr, în caz că nu-mi vine să ezi, dar nu știu nici dacă să renunț la ezitare, deci odată cantonat în indecizie, drumul meu spre cogitare (deci, simultan, spre certitudinea că există și spre filosofie) îmi este barot? De ce nu am vedea în atitudinea aceasta o sursă a filosofării la fel de îndreptățită ca și cartezianismul? De altfel, nu revendic nicio originalitate atunci cînd formulez întrebarea aceasta. Constantin Noica a stăruit într-un chip inspirat și fericit pe ezitățile ființei așa cum le surprinde limba română (vezi *Sentimentul românesc al ființei*).